

СОЦІОЛОГІЧНА ПУБЛІЦИСТИКА

УДК 316.1

ЮРІЙ ЯКОВЕНКО,

доктор соціологічних наук, професор, заслужений працівник освіти України, професор кафедри соціології та політології факультету лінгвістики та соціальних комунікацій Національного авіаційного університету (03058, Київ, пр. Любомира Гузара, 1)

IURIJ IAKOVENKO,

Doctor of Sciences in Sociology, Full Professor, Honored Education Worker of Ukraine, Professor at the Sociology and Political Science Department, Faculty of Linguistics and Social Communications, National Aviation University (build. 8, 1, Lubomyr Huzar Av., Kyiv, 03058, Ukraine)

iurij_ikovenko2017@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-6006-8651>

Своєчасні думки з приводу 20-річчя Указу Президента України «Про розвиток соціологічної науки в Україні»

Є у людей така складова культури, як традиції. Це не тільки походи друзів чи колег в ресторан чи сауну з нагоди настання календарного, навчального чи особистого нового року, це й спосіб певним чином відзначити різні ювілеї та роковини — як щасливі події, так і драматичні. Так, 20 років тому сталася певна подія — Указ Президента України «Про розвиток соціологічної науки» від 25 квітня 2001 року № 275/2001. Спосіб відзначати подію може бути масовим чи локальним, національним чи галузевим, з трубами і барабанами чи тільки десь у когось на кухні, на дачі тощо. Ми обрали тихий, фаховий, письмовий, але з надіями на широкий розголос змісту та рекомендацій для осіб юридичних та фізичних, зацікавлених у розвитку соціології в різних царинах буття України.

Звісно, важливо простежити ймовірну синхронність між змінами за 20 останніх років в українському суспільстві та в соціології в Україні на підставі доступних нам джерел і власних міркувань. Проте постановка наукової проблеми стосується розриву між практикою і теорією, який називають викликом часу, що спонукає теоретиків інноваційним чином задовольнити актуальні запити практиків, але сутність проблеми в тих суперечностях, що зазвичай мають місце в суто наукових дебатах, а не в політичних шоу. Зазвичай представникам різних наукових шкіл притаманне прагнення нав'язати практикам як певний

Цитування: Яковенко, Ю. (2021). Своєчасні думки з приводу 20-річчя Указу Президента України «Про розвиток соціологічної науки в Україні». *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*, 1, 184–200.

спосіб інтерпретації явищ та процесів відповідно до фаху, так і засоби задоволення їхніх практичних запитів. Якщо той чи той спосіб здійснення дослідження стає провідним, а результати домінувальними, то отриманий науковий капітал прагнуть конвертувати в інші різновиди капіталу і, звісно, у фінансовий — не останньою чергою за рахунок дослідницьких грантів. А теорію своєї наукової школи проголосити, за Т. Куном, парадигмою.

Не менш загальновідомо, що 2021 рік дає можливість зафіксувати різні роковини певних обставин суспільного життя України та еволюції соціології, що, мабуть, мають свій життєвий цикл, з підйомами та спадами. Це такі вельми значущі для України події — 35 років з дня Чорнобильської трагедії; 30 років з дня проголошення Акту про незалежність України; 25 років з дня ухвали Конституції України. Зрештою вже 30 років пройшло з дня створення Інституту соціології АН УРСР та соціологічних факультетів у ВНЗ України (в ХНУ ім. В.Н. Каразіна, а далі гібридний, із психологами факультет в КНУ ім. Тараса Шевченка та в Дніпропетровському НУ ім. О. Гончара, а також гібридні кафедри в інших ВНЗ).

У 2021-му — 15-річчя з дня смерті Н. Паніної, що теж не пройде повз фахову увагу. Ця трагічна подія надихнула Є. Головаху за підтримки щирих колег створити фонд ім. Паніної та проводити щорічні конкурси молодих соціологів України, що дає можливість набути уявлення про талановиту соціологічну молодь. Водночас ця щорічна меморіальна акція дає змогу нагадати соціологам України про необхідність триматися свого професійного кодексу. Ще є одна річниця, зовсім не кругла, а навпаки з “гострими” кутами — 9 липня 2009 року МОНУ видав наказ № 642 «Про організацію вивчення гуманітарних дисциплін за вільним вибором студента». Це — всупереч згаданому президентському указу — суттєво звузило поле діяльності соціологів-освітян. Тепер, коли йдеться про місце та роль соціології як в окремій країні, так і у світі, слід згадати ще одне 15-ліття. Це звернення до соціологічної спільноти світу Е. Гіденса в газеті «Гардіан» 26 листопада 2006 року під дією вражень від конгресу МСА в Південно-Африканській Республіці. Головний його закид соціологам світу — в тому, що вони почали прислужувати політологам та економістам зразка ринкового фундаменталізму, що швидко відтіснило їх на периферію суспільствознавства.

На відміну від осіб, які перебувають на високих адміністративних посадах та мають схильність частіше акцентувати свою увагу на тому, що вони вважають позитивами в нашому сучасному суспільстві, науковці мають іншу схильність, ба більше, обов’язок — продукувати сумніви. Це класична позиція науковців, бо їм як фаховий обов’язок не притаманно вводити народ чи колег в оману. Нам, киянам, особливо часто спадає на пам’ять фізик Рентген з його відкриттям радіоактивності як природного явища; згодом його та його послідовників стали шанувати через створення інструментальних засобів вимірювання стану радіоактивності різних об’єктів та територій. Без них люди, не маючи природної здатності сприймати міру радіоактивної загрози, з жахом спостерігаючи відповідні наслідки, були схильні лише “мудро” констатувати — “бог дав, бог взяв”.

Отже, людям потрібні теоретичні та прикладні засоби відображення світу природного та соціального. Заради окремого, не фахового прикладу створення картини світу літератором, звернімося до постаті такого видатного письмен-

ника, як М. Гоголь. Він, будучи переповненим феноменальними відчуттями від предметного світу, вирізняв дзеркало окремо серед речей. Гоголь починав «Авторську сповідь» такими словами: «Найсправедливіше за все назвати цю книгу достовірним дзеркалом людини». Далі він цю тезу розгортав. Дзеркало пов'язує людину з людьми. Людина, що опинилася в повній самоті, в скиту, на безлюдному острові, не матиме потреби в дзеркалі, а в ту мить, коли все ж таки забажає подивитися на себе в уламок блискучого предмета, що випадково опинився під рукою або просто у струмок, вона вже буде придивлятися до себе в межах якогось контексту: дивлячись у дзеркало, ми дивимося на себе, так би мовити, і своїми власними очима, і очима інших. І тому ми прислухаємося до думки навколишніх про нас. Між тим, соціологам не завадить знати, що так звана інша людина — це дзеркало, у яке дивиться кожен з нас і як індивід, і як член певної групи чи класу, а відображення цього образу в наших головах стає головною підставою для створення образів та картин світу. Змістовні відмінності між такими картинами світу перебувають у прямій залежності від соціальних орієнтацій. Тож не дивно, що таких картин світу багато. Наукова картина — одна з них. Тому й соціологічних картин соціального світу маємо теж не одну.

Отже, дзеркало у світовій літературі та згодом і в науці — це величезна тема. Дзеркало з мовним інтерфейсом є повноправним персонажем пушкінської «Казки про мертву царівну ...». В цьому місці суспільствознавці, пам'ятаючи про відносини науки із владою, яка фінансово утримує науку, проведуть аналогію між долею дзеркала в цій казці та долею соціології в суспільстві з певним політичним режимом. Інвективи з боку представників влади на адресу соціологів та їхнього дзеркала досить відомі. Завершуючи свій короткий літературний відступ, пригадаю ще один твір М. Гоголя — комедію «Ревізор», що теж є подобою дзеркала, відображаючи стан, як мінімум, місцевого управління в Росії XIX століття. Для нас важливо, що в остаточному тексті комедії 1842 року з'явився епіграф, якого, за свідченнями літературознавців, не було спочатку: «На дзеркало не варто нарікати, коли пика крива».

Проте, знаючи суперечності суспільствознавчого пізнання минулого та сьогодення України, які жителям та науковцям Західної України особливо добре знайомі через усі ті зміни владних режимів, що кожного разу ці суперечності загострювали, вважаю доречним, виходячи з методологічного принципу доповняльності, навести протилежну версію гасла: «*Не варто на пика нарікати, коли дзеркало криве...*» Тож чи завжди соціологи у своїх творах та інструментах уподібнюються саме до кривого дзеркала, іноді самі цього не усвідомлюючи? Як бачимо, все набагато складніше, аніж здається багатьом з наших колег, часом мовчазним, проте агресивним. В соціології України цю обставину було описано майже 25 років тому в монографії автора «Артефакт в соціології», оскільки згадане вище там названо зовсім не унікальним, а навпаки, бо «емпірична база вітчизняних соціологічних досліджень наскрізно є артефактуальною» (з виступу В. Бакірова як офіційного опонента на захисті моєї докторської 19 квітня 1996 року).

Мати уявлення щодо руху суспільства за окремими напрямками його життя та окремими галузями економіки (а також науки й навіть соціології як наукової

та освітньої діяльності) та порівнювати зі станом аналогічних індикаторів за кордоном, дякуючи працівникам офіційної служби статистики кожної країни, можна. Зараз статистична парадигма у справі проведення моніторингу *домінує*. Мабуть тому, що сама наука статистика колись була нічим іншим, як «державознавством», тоді як зараз у масовій свідомості це не стільки наука про державу, скільки процедури оцінювання з числовим оформленням стану об'єкта вивчення. Звісно, соціологія абсолютно не цурається таких статистичних процедур, але зосереджується на так званих суб'єктивних характеристиках соціуму, таких як ставлення до когось чи чогось. Понад те, аналогічним чином у масовій свідомості соціологія зводиться до процедур обліку громадської думки.

Отже, звернення до статистичної парадигми для оцінювання стану соціології в Україні є справою цілком канонічною. Ці оцінки ми, соціологи, часто пропонуємо один одному та громаді, тож нема зараз підстав говорити про якусь новизну. Нагадаю одну банальну думку: для обговорення стану справ у країні або в суспільному житті кількість індикаторів має бути численною. Серед учених, наприклад, України, Росії чи Білорусії існує як мінімум дві версії оцінки сучасного стану соціології в цих країнах. Згідно з першою оцінкою (достатньо поширеною і найчастіше відтворюваною міністерськими працівниками, керівниками соціологічних факультетів і кафедр, науково-дослідницьких інститутів і приватних соціологічних фірм, що обслуговують комерційні та політичні структури), соціологія нібито демонструє зростання.

Аргументація на користь цієї думки досить проста і підпорядкована «лінійній» логіці екстенсивного зростання кожного об'єкта вивчення, бо таке в межах його життєвого циклу може бути. На підтримку цієї популярної думки щодо соціології (в усіх її формах) отримано багато емпіричних фактів. Зараз соціологічна освіта України має мережу навчальних закладів. Соціологів готують в шести державних університетах, що мають соціологічні факультети або відділення на інших факультетах, є також спеціалізація із соціології у низці ВНЗ. Підготовку з переважно прикладних соціологічних дисциплін ведуть деякі відомчі та комерційні приватні навчальні заклади. Є випадки створення соціологічних підрозділів у вищих технічних закладах. Отже, кафедри і факультети випускають не менш як сотню дипломованих соціологів. Проте, вивчення соціології має забезпечити молоді одержання системного знання про суспільство, його структуру та розвиток, причини кризового становища, тенденції в головних сферах суспільного життя і спонукати вести пошук нових соціально значущих цінностей, правильно оцінювати пройдений шлях та віднаходити нові шляхи оновлення суспільства, становлення національної самосвідомості, наукового світогляду, бачення перспектив.

Цим, насамперед, зумовлена необхідність загальної соціологічної підготовки студентів у навчальних закладах України. Тим часом виконання цього важливого завдання у навчальних закладах суттєво гальмується з низки причин (зокрема, сумнозвісним наказом МОНУ № 642 від 9 липня 2009 року). Соціологія як наукова дисципліна ще не встигла повноцінно замінити у закладах освіти історичний матеріалізм під кутом зору формування наукового світогляду, всебічності та повноти розкриття суспільства й законів його розвитку, аналізу

сучасного стану нашої країни, а вже відбувається суттєве скорочення її викладання. “Соціологічні яструби” від міністерства у своїй більшості мають освіту технічну чи природничу, то їхня турбота про те, щоб дати студентам ВНЗ технічного профілю більше годин для їхньої фахової підготовки, цілком зрозуміла, з одного боку, тоді як з іншого — про те, щоби втримати свідомість студентів від зайвих роздумів про рідну мову, суверенну державу, суспільство, націю тощо. Цікаво, що зазвичай у технічних ВНЗ викладають соціологію архаїчну, що є позитивістською у своїх засадах; світоглядних уявлень вона не дає і давати не може за визначенням! Але й таке викладання для когось лячне. Мабуть, зростання рівня невігластва молоді (передусім студентської) щодо розуміння можливостей соціологічного аналізу вітчизняного буття належить до латентних завдань керманців МОНУ (раніше — гібридної установи МОНМСУ).

Після освітянської складової соціології розгляньмо наступну — дослідницьку. Є академічна соціологія, що живе більшою мірою своїм автономним життям, хоч і відгукується на запити владних структур, бо гроші отримує бюджетні. Свідченням цього є Державна премія України в галузі науки і техніки 2014 року за роботу «Вимірювання соціальних змін в українському суспільстві. Соціологічний моніторинг (1992–2013)». Виходячи з пропонованої логіки екстенсивного зростання, кількісні характеристики процесу розвитку соціології самі по собі красномовно свідчать про те, що соціологія в Україні має позитивну нібито динаміку від сумнівного до доброго змісту. Але оскільки соціологи — такі ж люди, як і решта, то їх псує не тільки квартирне питання, як писав М. Булгаков за добу розбудови соціалістичного суспільства, а й інший дефіцит — недостатнє фінансування державних програм соціологічної освіти та соціологічних досліджень (по лінії НАНУ та інших державних академій).

Тепер вже на часі звернутися до тексту 1-го пункту Указу Президента України «Про розвиток соціологічної науки в Україні». Де, звісно, задля високої мети створення сприятливих умов для розвитку соціологічної науки в Україні, підвищення її ролі у здійсненні соціально-економічних і політичних реформ, зміцненні демократичних засад суспільства та забезпеченні прогнозованості суспільних процесів було проголошено від імені президента України:

1. Кабінету Міністрів України:

розробити разом з Національною академією наук України та затвердити до 1 липня 2001 року Комплексні заходи щодо державної підтримки розвитку соціологічної науки в Україні, передбачивши, зокрема:

- започаткування державних наукових програм у галузі соціології з метою вивчення найактуальніших соціальних, у тому числі соціально-психологічних, проблем українського суспільства та розроблення пропозицій щодо його дальшого розвитку (*програми все ще не започатковані*);
- заснування державних грантів вченим для здійснення наукових досліджень у галузі теорії і методології соціологічної науки (*грантів не засновано*);
- створення за участю об’єднань громадян, що здійснюють соціологічні дослідження, банку соціологічних даних з метою забезпечення органів виконавчої влади, засобів масової інформації та інших користувачів науково об-

- ґрунтованими соціологічними даними (*такий банк створено, наприклад, в Інституті соціології НАНУ та КМІС*);
- розширення міжнародного співробітництва у галузі соціології (*розширення має місце, але без підтримки Кабінету Міністрів України*);
 - проведення у другому півріччі 2001 року в м. Києві всеукраїнського семінару для обговорення питань сучасного стану соціологічної науки, її завдань і ролі в суспільно-політичному та соціально-економічному розвитку України (*за 20 років такого всеукраїнського семінару так і не було*);
 - вивчення питання щодо створення та поновлення соціологічних і соціально-психологічних служб на державних підприємствах, в установах та організаціях, насамперед у навчальних закладах, та їх кадрового забезпечення фахівцями у галузі соціології (*можливо, хтось вивчав це питання, але ніякого поновлення не відбулося*);
 - поширення соціологічних знань серед населення (*поширення соціологічних знань має місце, але без підтримки Кабінету Міністрів України*);
 - надання підтримки вітчизняним соціологічним виданням (*соціологічні видання кількісно зросли, але без вагомої участі Кабінету Міністрів України, тобто за рахунок спонсорів чи самих авторів*);
 - забезпечити щорічне включення до державного замовлення на науково-технічну продукцію завдань з проведення прикладних соціологічних досліджень (*про державне замовлення особисто чути не довелось*);
 - передбачити під час формування проєктів Державного бюджету України на 2002 рік та наступні роки фінансування проведення прикладних соціологічних досліджень, які здійснюються за державним замовленням, а також збільшення коштів для забезпечення державних бібліотек вітчизняними й іноземними виданнями із соціології та суміжних наук.

Отже, хоч і всупереч Указу Президента України, адресованого Кабінету Міністрів України, все-таки мають місце суто кількісні показники повільного, але розвитку соціології в Україні. Проте оцінки прихильників такого бачення практично повністю ігнорують якісний зміст соціології та соціологічного освіти.

Річ у тому, що за числами екстенсивного зростання соціології часом ховається відсутність настільки ж переконливих показників її якісного висхідного розвитку. Критерієм такої корисності, мабуть, є попит на дипломованих соціологів на ринку праці. Пошук даних через інтернет дав змогу виявити матеріали низки агенцій з добору персоналу, які вказують, що попит на таких фахівців украї низький: упродовж останнього десятиліття фахівці-рекрутери його оцінювали на рівні 3,0–3,5 бала (за десятибальною шкалою оцінювання інтенсивності попиту).

Такий стан справ означає слабку зацікавленість з боку практиків щодо праці професійного соціолога. Традиційними царинами, де потребується праця соціолога, були педагогічна та академічна діяльність. Поряд з нею потужним джерелом попиту на соціологічну працю колись була «заводська» соціологія. Сьогодні, якщо попит на соціолога-професіонала і є, то тільки для роботи в університетах і наукових інститутах. До практичної і соціоінженерної діяльності

ця робота має дуже далекий стосунок. Це правда, що влада не диктує теми соціологічних досліджень. Але правда і в тому, що влада в переважній більшості випадків байдужа до результатів досліджень, особливо коли свідчать вони про соціальні наслідки її власної діяльності.

Слід нагадати, що всі спроби утилітарного і примітивного застосування соціології владою (згадаймо опитування від президента Зеленського в день місцевих виборів) обертаються суцільною профанацією і руйнуванням якості створюваного масиву наукових знань. Спостерігається серйозне явище — поступова втрата соціологією свого ледь знайденого авторитету у свідомості суспільства. Поки що випускники соціологічних факультетів і кафедр зазвичай не залишаються безробітними на 100%. Так, у них зацікавлені комерційні структури, де застосовують засвоєні в університетах знання з методики обстежень для вивчення споживчого попиту. Так, їх працевлаштовують у засобах масової інформації, де вони до своїх посадових інструкцій долучають інтелектуальні навички, отримані при вивченні дисциплін та у спілкуванні з викладачами. Потрібні, звісно, добре навчені фахівці із суспільних питань і в державних структурах.

У цьому сенсі соціологічні кафедри, готуючи випускників, дійсно кують кадри для “народного господарства”. І не можна не погодитися з тим, що якусь частину випускників університетів неминуче поглинають такі сфери діяльності, де утилітарно використовують лише частину надбаного у ВНЗ потенціалу. Але до чого тут професійна соціологія? Можна, звісно, констатувати, що соціологія стала підґрунтям для так званої загальної освіти і підготовки кадрів, готових сприйняти будь-які посади, якщо відповідні обов’язки вимагають мінімум інтелектуальних знань і навичок. Але чи зростає на цьому тлі потреба у високопрофесійних соціологах з глибокою все ж таки науковою підготовкою? На це питання слід дати негативну відповідь. Я чув від багатьох дослідників, що тенденції розвитку пострадянської соціології досить суперечливі. На кожне, здавалося, позитивне (екстенсивне) просування вперед доводиться робити кілька кроків назад. Надбання в одному напрямку обертається відчутними втратами в інших. Радше йдеться про якийсь такий стан соціології, що поєднує в собі різні (часто протилежні) характеристики. Тому однозначності в оцінках не може бути, за визначенням. Причину цього стану шукають в тенденціях трансформації сучасного вітчизняного суспільства, що ставить соціологію перед обличчям серйозних випробувань. Найчастіше це виражається універсальною формулою: «Яке суспільство, така й соціологія». Між тим, справді не можна заперечувати того, що соціологія несе на собі відбиток навколишнього соціального середовища. Останніми роками виникли нові тенденції щодо взаємин соціології та влади. Якщо в колишні перебудовні і постперебудовні роки значущість соціологічного знання як такого не ставили під сумнів і слід було лише зрозуміти, як краще його опанувати та розвивати, то зараз дедалі частіше можна стикатися із нігілізмом щодо соціології в цілому. Частим мотивом виступів парламентарів і журналістів, далеких від наукової соціології, стала ідея, мовляв, соціологія не впоралася зі своїми завданнями у країні, виявилася неефективною через невідповідність нашим реаліям, що вимагають особливих підходів і наукових

методик. Тобто соціологія не змогла стати науковим компасом реформування України. Проте, як стає наразі зрозуміло, досі ані суб'єкт, ані об'єкт системних реформ остаточно не визначені, бо триває перманентна боротьба за владу. Ще 2002 року В. Литвин говорив, що багато соціологічних фірм перебувають «на службі у певних блоків», про що буцімто свідчить різниця між результатами соціопитувань і результатами голосування.

Таким чином, вже достатньо підстав згадати твір Е. Гіденса «Заклик до зброї!», спрямований до світового соціологічного співтовариства, але нас він теж стосується. Перелік адресатів заклику такий: До всіх соціологів! До всіх, хто вивчає соціологію! До всіх (якщо є такі), хто просто цікавиться соціологією та її майбутнім!

Гіденс прагне дізнатися: чому за умов сучасних глобальних змін у світі соціологія не перебуває на передньому краї інтелектуального життя і громадських дебатів? Раніше в університетах соціологія була набагато популярнішою за психологію; сьогодні — навпаки, а вивчення ЗМІ в університетах, де такі предмети викладають, популярніше, аніж курс із соціології. Ніхто не сумнівається у важливості ЗМІ в сучасному світі, але ж вони лише одна частина складного комплексу соціальних інститутів як об'єкта вивчення соціології.

Річ у тому, що соціологія вже не в центрі турбот світових інтелектуалів. Якщо взяти дебати про глобалізацію, то показовим є вже те, що мотором цих дебатів були радше економісти та міжнародники. Одну з причин того, що громадськість втратила соціологію з поля зору, можна вбачати лише в тому, що вона розпалася на множину спеціалізацій. Але спеціалізація сьогодні стоїть у порядку денному інтелектуальних пошуків у природничих та інших суспільних науках. Спеціалізація потребує нового синтезу, якого соціологи не роблять.

А втім, причини занепаду соціології не стільки внутрішні, як зовнішні! З початку 1980-х років блиск соціології затемнений зростанням низки проринкових течій у суспільствознавстві. Якщо ринки дозволяють розв'язувати більшість проблем соціального життя, включно з проблемою соціальної справедливості, то для соціології місця не залишається. Але економіка не є тією сферою, яка опікується соціальною справедливістю. Вона може стати засобом забезпечення соціальної справедливості, проте лише за наявності відповідної політичної волі, носії якої мають керуватися об'єктивними даними науки. Однак поки економіка вагомо домінує над соціальною сферою.

Друга причина — в безсиллі домінувальної форми соціологічного мислення перед обличчям майбутнього. Воно не орієнтоване на майбутнє, а опікується лише сьогоднішнім. Перспективи соціального розвитку не потрапляють у фокус уваги соціологів. А наукові знання про такі перспективи надали б спрямованості соціальним реформам і стали б мотиваційним та легітимувальним чинником відповідних соціальних змін.

Соціологічне мислення, народжене політичними та економічними революціями XIX століття, звичайно ж, постійно стимулювалося взаємодією з тими, хто бажав змінити світ на краще. Тепер цього немає. Тому й не дивно, що психологія, що займається проблемами стійкості людини, за популярністю серед студентів обігнала соціологію.

Згідно з Гіденсом, має відбутися відродження соціологічної уяви. Якщо ринковий фундаменталізм має піти зі сцени, то це створюватиме умови повернення соціального мислення, бо навіть МВФ відводить соціальним і політичним чинникам помітне місце у процесах сучасного розвитку. Для себе Гіденс знаходить відповідь у відродженні того стилю мислення, який ми мали біля витоків справи соціології.

Звичайно, коли в 1990-ті роки почалася реорганізація соціального простору навколо соціології, у «боротьбі за увагу влади» представники інших дисциплін зіткнулися не із соціологією 60–70-х років, що «підводилася з колін», вони натрапили на систему соціології, створену на початку 80-х. І ця соціологія не була ідеологічною. Так було в багатьох країнах соціалістичного табору. П. Тамаш, директор Інституту соціології АН Угорщини, називав таку соціологію плодом «тихої контрреволюції». В тому сенсі, що вона модернізувала партійну систему і стала допоміжною дисципліною для нового політичного режиму. Фактично та любов до чисел, до опитувань, до надання допомоги політикам і т. ін., що багатьом не подобається в сьогоднішніх пострадянських соціологічних колах, — явище не нове. Тоді допомагали не стільки за гроші, скільки за статус, за вплив, за відчуття власної значущості. Допомагати політикам — тоді це сприймалося позитивно. Це, як багатьом ввижалося, була не «брудна справа», а навпаки — спосіб втілювати науку.

Якщо зіставити стан соціологічної науки в СРСР і в пострадянський період за наведеними інституціональними умовами, дійдемо парадоксального висновку. В СРСР соціологія набула статусу соціального інституту, а за пострадянської доби перестає ним бути. Можна сказати, що відбувається деінституціалізація соціології. Чимало з нас вважають, що в радянські часи соціологічні організації та колективи перебували під сильним ідеологічним контролем. Певною мірою це так. Але не можна заперечити й того факту, що тогочасна держава опікувалася соціологією. Тому тоді функціонування соціологічних організацій та колективів не втрачало свого інституціонального характеру. Масштаби досліджень були значними, міждисциплінарні контакти — тісними, обмін результатами (міжрегіональні та галузеві наукові та науково-практичні конференції, семінари тощо) був нормою.

Звичайно, ідеологія дослідників була різною — від прокомуністичної до так званої дисидентської, але професійні норми роботи у сфері емпіричних досліджень були досить стандартизованими. І головне (про що ми тоді не замислювалися), як дисиденти, так і прокомуністичні соціологи були орієнтовані на аналіз та розв'язання соціальних проблем країни.

Сьогодні наукові академічні колективи розпалися на дрібні групи, що працюють, як правило, або за західними проектами, або в інтересах бізнесу. Відповідно, відбулося «подрібнення» наукового співтовариства в цілому. Єдине відоме великомасштабне та довготривале дослідження — це щорічний моніторинг українського суспільства ІС НАНУ. Державна премія за моніторинг є цілком заслуженою. Загалом же заради виживання соціологи орієнтуються не на соціальні потреби та проблеми країни, а на західні замовлення та приватні меркан-

тильні інтереси. Погіршилася справа втілення принципів технології досліджень у практику (за винятком окремих великих проектів, де працюють фахівці).

Радянське суспільство соціологи знали, розуміючи його фундаментальні дефекти, бо вивчали суспільство досить глибоко і масштабно. Сама держава була зацікавлена в цьому, хоча й однобічно. Не дозволялася «ринкова» інтерпретація результатів дослідження, і саме в цьому полягав той контроль з боку держави.

Нинішнє суспільство соціологи вивчають фрагментарно, поверхнево. Зрозуміло, є вже винятки, як згадані, так і ще не відомі мені. Але, якщо говорити про всю сукупність досліджень, можна стверджувати, що соціологія накопичує нові знання дуже слабо.

Який же баланс здобутків та втрат? З одного боку, перебудова і наступні реформи зняли ідеологічні заборони. Проте, не все так однозначно. Одна ідеологія змінила іншу. Вважається, що нині немає цензури, немає ідеологічного контролю, вивчати можна все. Можна співпрацювати з будь-якими партіями, дотримуватися будь-якої ідеології. Можна самостійно шукати замовників, мати справу з ким хочеш, кого знайдеш — від міністерств до тих суспільних сегментів, що краще їх не згадувати. Можна не тільки фахівцям, а також і графоманам видавати будь-які книги, статті тощо. Можна їздити будь-куди, якщо є гроші оплатити витрати. Можна розвивати будь-яку, зокрема західну, теорію, створювати будь-які соціологічні організації. І при цьому ніяких вимог до науки з боку держави, по суті, не пред'являють.

У результаті вигляд соціології істотно змінився. У наукове життя не просто увійшли опитування громадської думки, вони стали домінувати як форма роботи. Виникли нові соціологічні центри. Розширилися контакти із західними вченими, стали нормою спільні дослідження. Стали різноманітнішими, цікавішими наукові публікації.

Начебто нова доба проринула соціологію вперед. Але те, що сприймається як розширення свободи, виявилось процесом деінституціалізації соціології й фактичного звуження фронту науки. Насправді спостерігається тотальна проринкова орієнтація. Вже згадуваний ринковий фундаменталізм прийшов на зміну радянській ідеології, відсунувши реальні соціальні питання на другорядне місце в системі наукових інтересів. Саме така переорієнтація і призвела до нинішнього стану соціології та її статусу в уявленні державних структур. Сьогодні соціологія знає про нову суспільну систему менше, ніж знала про стару систему за часів «застою». Справді, соціологи знали соціальну базу влади і механізм розвитку економіки. Зараз ці аспекти залишаються за межами досяжного.

Чому ж не реалізується свобода досліджень?

По-перше, позбувшись підтримки держави, соціологія «пішла по руках», не тільки в переносному, а й у буквальному сенсі: головний замовник тепер не ЦК КПУ або радянська держава, а західні фірми та університети. Тому, позбувшись ідеологічного замовлення радянської влади, соціологи вивчають те, що потрібно за кордоном. По-друге, розвиваються норми наукової діяльності, передусім принцип відкритості даних та подальших результатів. Саме це робило науку соціальним інститутом, який обслуговує потреби суспільства. Але про яку відкритість може йтися, якщо групи соціологів конкурують за замовників? На-

впаки, тепер всі дослідження та їх технології — якщо не «ексклюзив» західних спонсорів, то як мінімум — комерційна таємниця. В результаті дані, отримані різними дослідниками на одних і тих же об'єктах, найчастіше за все не тільки не зіставляють, не узагальнюють, не накопичують, але просто не показують «стороннім». Згорнута практика польових досліджень, зокрема експедиційні методи, а тому вкрай рідкісним стало збирання даних безпосередньо на досліджуваних установах. Не випадково соціологію ототожнюють з «опитуваннями громадської думки». Справді, тепер ми знаємо суспільство крізь призму громадської думки. Але обстеження громадської думки — це особливий напрямок роботи, а не універсальний метод для вивчення соціальних проблем країни. Знати суспільство — значить знати ситуацію не тільки на об'єктах, а скрізь.

Як змінилося становище соціології в суспільстві, які її взаємини з владою? Сьогодні в Україні, майже згідно зі схемою М. Буравого для світової соціології, є чотири класи соціологів:

- 1) «придворні» — аналітичні центри при владних структурах: президентові, уряді, міністерствах, силових відомствах та ін.;
- 2) «ринкові» — центри опитувань громадської думки;
- 3) соціологи, які працюють на західні фірми;
- 4) академічні — залишки наукових організацій.

Загалом ставлення влади до соціології залишилося тим самим: серйозні дослідження, що стосуються найбільш складних соціальних проблем країни, її мало цікавлять. Але тепер у влади виник свій особливий інтерес — рейтингі політиків і, рідше, підтримка або осуд «народом» тих чи інших політичних та економічних рішень. Хоча, як і раніше, загальнозначущих практичних висновків влада не робить.

Лідерські позиції в аналізі міцно посіли популісти від політології та журналістики (аргументи й факти щодо цього легко побачити на телеекранах). Фундаментальних, багаторічних досліджень вкрай мало, і вони не мають суспільного резонансу.

На становищі соціології сильно позначається прагматизм влади: важливо те і тільки те, що можна продати сьогодні. Знання, що стосуються не поточного моменту, а тривалого періоду, не купують. Така недалекоглядність має місце також щодо природознавчих наук, які зазвичай у підсумку пропонують інноваційні технології, наприклад, в інформаційно-комунікаційній справі. Поява «східних тигрів» не надихає владу на створення вітчизняної «силіконової долини», бо бізнесмени «сілікони» різуть на шматки та використовують у приватних справах задля швидкого обороту фінансового капіталу. Політичний прагматизм породжує два наслідки: стає непотрібним довгостроковий прогноз, і тим паче непотрібною виявляється соціальна теорія.

За часів СРСР заборона на таку теорію зумовлювалася її протистоянням з марксизмом-ленінізмом. Оскільки вважалося, що марксизм-ленінізм і є радянською соціологією (так вважало і урядове крило соціологів 60–70-х років), то розвивати якусь іншу теорію заборонялося. Сьогодні заборони на розроблення теорії немає. Але і можливостей для її розвитку теж немає. Хто ж буде платити

за теоретичні розвідки? Автори десятиліттями працюють, щоб написати книжку, і самі платять за пристойну обкладинку, а то й за весь наклад.

Західним замовникам потрібні не теорії, а числа. Місцевій владі — теж. Але є і більш рафіновані причини. Варіативність нинішньої соціології та її фінансування західними спонсорами роблять неможливим проведення багаторічних досліджень. Результати потрібні швидко, не кажучи вже про ексклюзивність. Але короткострокові обстеження не дають змоги розібратися у складних проблемах сучасності — таких, наприклад, як проблема перерозподілу власності та влади, механізми міжнаціональних та міжрелігійних чи міжконфесійних конфліктів тощо. Так, для вивчення соціальної стратифікації нинішнього суспільства потрібна вибірка, що представляє всі новітні шари цього суспільства, всі його регіони, всі етнічні спільноти, не кажучи вже про вікову структуру населення, матеріальне становище сімей, їхній склад тощо. Така вибірка мені досі невідома.

Окреслюється певний парадокс, а саме: західні гроші працюють, а західні теорії — ні. У різних національних спільнотах соціальні проблеми та образи суспільства й культури різні. Тому західні теорії середнього рівня, наприклад теорія політики чи теорія середнього класу, «зліплені» із західного суспільства, годяться тільки як загальні схеми, бо вимагають конкретизації. Але з конкретизацією системно та репрезентативно ще не виходить. Тому науковці гроші західні освоюють, а в західне наукове співтовариство увійти повноцінно не спроможні. Тож частіше нас і використовують як збирачів первинних даних, а не як колеґ.

Не було враховано ще й те, що за умов свободи (як це наразі називають) суспільство стане «тіньовим» і тому вивчати його стане неможливо. За умов пандемії/карантину стало ще складніше. Виявилось, що той тип свободи, який прийшов до нас з ринковими реформами, породив таке суспільство, таку владу і таку економіку, що вимивають соціологію. Тож, може, те, що ми називаємо ідеологічним тиском радянських часів, і було тоді, попри наші уявлення, практичним засобом прив'язати соціологічні дослідження до того типу суспільства, що існував на той час? Не влади, а суспільства, засади котрого не без допомоги соціологів й було зруйновано. Натомість перехід до суспільства, що зветься зараз демократичним, звів соціологію до статусу служниці приватних осіб, які тимчасово потрапили до владних структур.

Соціологія — це не просто втілення вміння збирати дані та узагальнювати їх як статистичні показники, а мистецтво осмислення соціальних процесів. Соціологи вивчають головні тенденції розвитку країн, націй, суспільств, пояснюють зміни та навіть прогнозують майбутнє. Соціологи — це мислителі, які відкривають у суспільстві те, чого не бачать не лише «прості люди», а й їхні поводири. Бо інакше б не згадували те, що обговорюють вже 37 років фахівці з державного управління: «Нам треба тверезо уявляти, де ми перебуваємо ... Бачити наше суспільство в реальній динаміці, з усіма його можливостями й потребами — ось

що зараз потрібно»¹. Саме через виявлення соціальної статистики та динаміки соціологи допомагають істеблїшментові зрозуміти, що відбувається, пояснюють сутність суспільства його членам. Спеціальність «соціологія» не може бути масовою. Тисячі великих мислителів не тільки неможливо підготувати, вони нікому не потрібні. Але потрібні люди, що забезпечують фахівцям простір для наукової творчості. Для підготовки такого типу фахівців не потрібно задіювати стільки ВНЗ, як це роблять в Україні. В цій справі кількість не прагне стати швидко якістю, як свідчить моя педагогічна практика та зміст дискусій поміж представниками Академії наук та вищої школи України за моєю участю.

На перехідному — від радянської системи — етапі все вийшло навпаки. Коли соціологію було нарешті визнано, соціологів стали випускати по півсотні на рік у великому ВНЗ та майже по тисячі по країні. Соціологія разом з політологією заступили місце наукового комунізму, а в результаті відбулася профанація їх обох і як наук, і як спеціальностей.

Чи є попит на соціологів? Якщо під соціологами мати на увазі фахівців з аналізу соціальних процесів і масових форм поведінки, то попиту на таких фахівців немає. Є попит на маркетологів, які вивчають ситуацію на ринках, або інтерв'юерів, які займаються опитуваннями. Для збирання такого типу даних цілком достатньо мати середню освіту або пройти спеціальні курси. Навчатися п'ять-шість років для такої роботи не потрібно, але й скоротити набір у ВНЗ не можна, бо далі слід скорочувати викладачів. Тобто підвищувати соціальну, а згодом і кримінальну напругу в суспільстві. На зміну «великим» будовам прийшла «велика» система вищої освіти.

Якщо говорити про попит на соціологів, то заперечувати, що потенційний попит на соціологів в країні є, не можна. Бо соціальних проблем не стає менше. Навпаки, як показує практика, їх буде дедалі більше (сподіваюсь, що принаймні не в геометричній прогресії). Але цей попит не усвідомлений ні суспільством, ні державою. Тому реальних робочих місць під цю спеціальність сьогодні немає. Під виглядом соціологів випускають тих, кого може прийняти ринок — маркетологів, фахівців з реклами або просто людей, які можуть працювати на комп'ютері.

У СРСР попит на соціологів забезпечувала держава, яка розподіляла випускників на ті робочі місця, де вони тою чи тою мірою могли використовувати отримані знання. Практично в усіх міністерствах і на підприємствах існували соціологічні служби, відділи соціального планування. Це забезпечувало стабільні робочі місця для соціологів. Можна було вважати, що професія соціолога набула стабільного попиту.

Другий канал зайнятості соціологів за фахом — наукові установи. ВНЗ могли залишати талановиту молодь для наукової роботи як аспірантів та асистентів.

1 У №3 журналу «Комуніст» за 1983 рік була надрукована стаття «Вчення Карла Маркса та деякі питання соціалістичного будівництва», що її давно готували опублікувати під ім'ям Л. Брежнєва. Не встигли, бо той помер 10 листопада 1982 року. До обрання Ю. Андропова генсеком у тексті була така фраза: «Нам треба зрозуміти, в якому суспільстві ми живемо». Проте її змінили: «Нам треба тверезо уявляти, де ми знаходимося ... Бачити наше суспільство в реальній динаміці, з усіма його можливостями і потребами — ось що зараз потрібно».

У пострадянську епоху випускники соціологічних факультетів, як і деякі інші гуманітарії, кинулися до комерційних структур, що мали високооплачувані посади, й тому ці є найбільш пріоритетними місцями докладання соціологічних знань. Проте зазначмо, що це становище з новим становищем юристів, міжнародників, фінансистів тощо не надто схоже.

Таким чином, попиту на серйозні наукові дослідження, що відповідали б спеціальності «соціологія», немає, і бажання займатися «чистою наукою» у випускників ВНЗ, що отримали соціологічні спеціалізації, теж немає. Грошей за це не платять, НДІ ледь тримаються. Зрозуміло, чому ініціативна молодь в очікуванні великих грошей не йде до фундаментальної науки взагалі, а тим паче до цієї.

Сьогодні наука разом з іншими бюджетними сферами — освітою, культурою, охороною здоров'я опинилася в шерезі найбільш «упосліджених», розорених, неспроможних гідно існувати сфер життя. За умов, коли нові, ринкові форми фінансування науки ще не склалися, держава повинна їх підтримувати, бо ці галузі формують духовну атмосферу, насичують життя «соціальним глуздом». Звичайно, кожен сам надає сенс своєму життю. Але сенс існування суспільства повинні «визначати» спеціалізовані у цьому соціальні інститути — політика, мораль, наука, мистецтво. Звичайно, мати магазини, ресторани, лазні, перукарні теж необхідно, без них люди просто втрачатимуть людський вигляд. Проте вони не виживають саме як люди без забезпечення їх повсякденності продуктами духовного виробництва, у чому соціології належить далеко не останнє місце. Усвідомлення того, що називають людськістю, без соціології перестало бути можливим. Але для такого виробництва потрібна дещо інша соціологія.

Зрозуміло, відтворення кадрів, які формують духовну атмосферу, коштує дорожче, ніж відтворення, наприклад, перукарів або готельних службовців. Вивчити на продавця, офіціанта, поштового службовця, в принципі, можна майже будь-кого. Ученим же, як і письменником, краще за все народитися. І якщо виявляються люди, які мають схильність і здібності до того, щоб аналізувати та розв'язувати «вічні питання», прогнозувати майбутнє, — суспільство не повинно шкодувати коштів на те, щоб ці люди могли реалізувати ці здібності. Якщо країна втрачає мислителів, настає розпад соціальних зв'язків.

Гроші, вкладені в культуру і науку, включно з освітою, та в медицину, дають ефект не одразу, а тільки в довгостроковій перспективі. Ось чому ці сфери суспільного життя є не конкурентними за ринкових умов. Вони не витримують вимог ринку, не можуть конкурувати, наприклад, з видобувними галузями. А саму продукцію науки та культури не можна виробляти в орієнтації на відносно масової купівлі-продажу. Ринкові критерії оцінювання такого виробництва тут є найнебезпечнішими. Це добре видно вже зараз експертам, що вивчають досвід діяльності установ вищої школи, побудованих на комерційних засадах. Пересічні громадяни це відчують лише з роками, коли відбудеться заміна когорти фахівців, вишколених за радянської доби, на поточних випускників приватних ВНЗ. Безперечно, зазначене (у поєднанні з іншими причинами) різко знижує цінність таких ВНЗ як джерела отримання перспективних знань фахівця XXI століття.

Надії на бурхливий розвиток соціології внаслідок зміни економічних засад суспільного ладу, які плекала відповідно налаштована інтелігенція, не виправдалися. Ці надії, як виявилось, були ідеалізованими, навіть утопічними. Справді, в ті роки здавалося, що висновки та рекомендації соціологів відкриють очі владі, що влада буде ставати дедалі розумнішою, а чим розумнішою буде влада — тим більше ми знатимемо про суспільство і тим краще буде ставати воно саме. Не менш утопічною була і віра у творчу роль того типу свободи, що мав прийти до нас із Заходу.

Підсумки статті не робитиму в душі «давайте жити дружно», а ще не проголошуватиму банально, що «краще бути багатим, ніж бідним, та водночас здоровим, ніж хворим». Дам радше рекомендації для керівництва відповідних ВНЗ в Україні щодо науково-методичної роботи у справі підготовки соціологів другого року навчання ОС «бакалавр». Причина проста і впливає з написаного вище. Очевидно, що персонал Міністерства оборони України та інші силові структури мають озброєння не тільки для маневрів, бо вороги у штабах генеральних та армійських планують раптові напади; агресорам треба надавати кваліфікований, компетентний спротив. Звісно, у країні з тоталітарним політичним режимом сержантів, офіцерів, генералів цього типу готують у «воєнних», а не «військових» ВНЗ, де готують до оборони, але скрізь навчають зброєю користуватися однаково відповідально. Понад те, скрізь службу починають із занять у «школі молодого воїна», бо давно у більшості військових частин є типова зброя, створена у великій кількості за стандартними, ретельно відпрацьованими технологіями.

Після липня 2001 року, коли внаслідок виконання вимоги Указу Президента України від 25 квітня 2001 року з новелою про модернізацію переліку спеціальностей для проведення захистів дисертацій у указі «Про розвиток соціологічної науки в Україні», Президія ВАК України ухвалила рішення надалі вести підготовку соціологів вищої кваліфікації (кандидатів та докторів соціологічних наук) за спеціальністю 22.00.04 — «спеціальні та галузеві соціології». На кафедрі галузевої соціології КНУТШ, своєю чергою, через вчену раду факультету ухвалили порядок підготовки молодого соціолога за прикладом стандартної як в арміях світу процедурою. Тобто через школу молодого військового. Кожен студент другого року навчання у вересні за підтримки керівника вибирає для написання курсової роботи будь-який напрямок наукового пошуку в межах спеціальності 22.00.04 (нехай напрямок «ікс»). Тема у кожного студента кафедри 2-го року навчання водночас одна, але водночас не повністю тотожна. Тобто, дещо різна через відмінності «ікс»: «Становлення та розвиток соціологічних досліджень за напрямком “ікс” в Україні та світі». Цей спосіб навчання та написання курсової надає уніфіковані, виважені методично, методологічно та теоретично знання та навички для розгортання теми в наступні роки, зокрема в аспірантурі та докторантурі для поступового звуження та поглиблення теми за напрямком «ікс». У фаховому середовищі відомі прізвища осіб, які цю школу пройшли й наразі вже стали відомими, авторитетними фахівцями, зокрема, кандидатами наук, доцентами. Звісно, за бажання студента згодом можна напрямок змінити. Головне: всі студенти кафедри отримують стандартні, академічні навички наукового пись-

ма через регулярні спеціальні засідання кафедри, бо виправляли помилки, не тільки зроблені студентами, а й їхніх керівників, що ними сприймалося з розумінням як спосіб підвищення власної кваліфікації. Мабуть, через це кафедра є популярною у справі підвищення кваліфікації викладачів з ВНЗ України та стажування їх для підвищення фахової кваліфікації.

Втілення цієї рекомендації скрізь, де у ВНЗ України здійснюють підготовку за спеціальністю 054 «соціологія», поліпшить якість знання молоддю базових засад соціологічного письма, посилить гостроту конкуренції на щорічних олімпіадах та конкурсах студентів-соціологів та аспірантів, бо підстав для когнітивного дисонансу поміж конкурсантами стане менше. Отже, якщо «верхи не можуть», то в низовій ланці схильність до реформування соціологічної освіти все ж таки є.

Отримано 30.01.2021

ЮРІЙ ЯКОВЕНКО

Своєчасні думки з приводу 20-річчя Указу Президента України «Про розвиток соціологічної науки в Україні»

У публіцистичному есеї викладено суб'єктивне сприйняття автором діяльності певних державних установ з приводу виконання ними настанов Указу Президента України «Про розвиток соціологічної науки» від 25.04.2001 за двадцять років з дня його публікації. Суб'єктивність автора є наслідком, зокрема, того, що він був учасником робочої групи з розроблення цього указу, а початок XXI століття був часом, коли український соціум, державні, політичні, громадські діячі, науковці очікували на рішучий розвиток різних сфер буття. Проте на практиці ці очікування наражалися на прихований спротив тіньових структур, сутність котрих полягала в тому, щоб уникати публічного розкриття своїх намірів через науку та освіту. Так, внаслідок наказу МОНУ № 642 від 09.07.2009 «Про організацію вивчення гуманітарних дисциплін за вільним вибором студента» найактивнішій частині молоді — студентам надали дуже звужений спосіб розуміння суспільного розвитку, першою чергою, у ВНЗ технічного профілю, де готують масово виконавців волі владних структур. Тобто коли фінансові інтереси втілюють шляхом здійснення масштабних техніко-економічних проєктів, таких як будівництво автомагістралей, а не охорона здоров'я населення. Проте у провідних ВНЗ, де готують соціологів, і досі актуальна ініціатива викладачів показати власну волю до підвищення якості їх підготовки та оцінювання.

Ключові слова: оцінка діяльності державних установ щодо розвитку соціології, взаємовідносини соціологів і представників владних структур

ЮРИЙ ЯКОВЕНКО

Своевременные мысли по поводу 20-летия Указа Президента Украины «О развитии социологической науки в Украине»

В публицистическом эссе представлено субъективное восприятие автором деятельности определенных государственных учреждений по поводу выполнения ими установок Указа Президента Украины «О развитии социологической науки» от 25.04.2001 в течение двадцати лет со дня его опубликования. Субъектность автора является следствием, в частности, того, что он был участником рабочей группы по разработке данного указа, а начало XXI века было временем, когда украинский социум, государственные, политические, общественные деятели, ученые ожидали решительного развития различных сфер бытия. Однако на

практике эти ожидания натолкнулись на скрытое сопротивление теневых структур, сущность которого состояла в том, чтобы избежать публичного раскрытия своих намерений через науку и образование. Так, из-за приказа МОН № 642 от 09.07.2009 «Об организации изучения гуманитарных дисциплин по свободному выбору студента» активной части молодежи — студентам предоставили очень суженный способ понимания общественного развития, в первую очередь, в вузах технического профиля, где готовят массово исполнителей воли властных структур. То есть когда их финансовые интересы воплощают путем осуществления масштабных технико-экономических проектов, таких как строительство автомагистралей, а не охрана здоровья населения. Однако в ведущих вузах, где готовят социологов, по-прежнему актуальна инициатива преподавателей показать свою волю к повышению качества их подготовки и оценивания.

Ключевые слова: оценка деятельности, государственные учреждения, развитие социологии, взаимоотношения социологов и властных структур

IURII IAKOVENKO

Timely thoughts upon the 20th anniversary of the Decree of the President of Ukraine «On the Development of Sociological Science in Ukraine»

The essay presents the author's subjective perception of a number of state institutions' activities regarding their implementation of the directives of the Decree of the President of Ukraine «On the Development of Sociological Science» dated 25.04.2001 for twenty years from the date of its publication. The author's subjective point of view, in particular, is a consequence of the fact that he was a member of the working group on the development of this decree, and the beginning of the 21st century was a time when the Ukrainian society, state, political, public figures, scientists were expecting the decisive development of various spheres of life. However, in fact, these expectations met with latent resistance from shadow structures, the essence of which was to avoid publicly disclosing their intentions through science and education. So, because of the Ministry of Education and Science order No. 642 of July 9, 2009 «On the organization of the study of humanitarian disciplines at the free choice of the student», the active part of youth, namely students was given a very narrowed way of social development understanding; primarily it have happened in technical universities, where the members of executive branch of the power will have been taught en masse. It is when the financial interests are embodied through the implementation of large-scale technical and economic projects, for example, the construction of highways, and not the protection of public health. However, in the leading universities, where sociologists have been taught, the initiative of teachers to show their will to improve the quality of the students' preparing and evaluation does not subside.

Keywords: assessment of the state institutions' activities regarding development of sociology, relations between sociologists and power structures' representatives